

VÝVOJ DOKTRÍNY ZÁKLADNÍCH PRÁV V JUDIKATUŘE EVROPSKÉHO SOUDNÍHO DVORA

Relevantní judikatura je velice důležitým a nezastupitelným zdrojem nalezení oprávnění jednotlivce lidskoprávní povahy, jelikož ESD patří k průkopníkům a je hlavní hybnou silou na poli lidskoprávní ochrany individua na úrovni ES/EU.

1. VÝVOJ DOKTRÍNY ZÁKLADNÍCH PRÁV V JUDIKATUŘE ESD

První zmínky o lidských právech v rámci *acquis communautaire* lze nalézt právě v rozhodovací činnosti Evropského soudního dvora v Lucembursku („Lucemburský soud“). Avšak ani v rámci kasuistiky Soudu nebyl vývoj jednoznačný a bez komplikací a samotný tento judiciální orgán Společenství ze začátku působil rozpačitě a někdy i protichůdně předtím, než byla vypracována doktrína lidských práv jako součást obecných zásad právních v kontextu *acquis communautaire*.

Původně ESD nebyl vůbec nakloněn uznání lidských práv a v prvních kauzách odmítl se zabírat těmito otázkami a odkázal na příslušné právní řády jednotlivých členských států (především Německa, Francie, Itálie). Zejména poukázal na to, že konkrétní spory musí být vyřešeny na základě pravidel uznávaných legislativou, akademickou autoritou a judikaturou členských států.¹⁾ K obdobnému závěru dospěl i ve věci *Stork a Geitling*.

Podstata případu *Stork*²⁾ spočívala v tom, že žalobce uváděl, že určitá základní práva chráněná německým Základním zákonem (zejména článek 2 a 12) byla porušena rozhodnutím Vysokého úřadu vydaného na základě článku 65 Smlouvy ESUO.

Soud prohlásil, že Vysoký úřad byl povolán pouze k tomu, aby aplikoval právo Společenství, nikoliv však národní právo členských států, k čemuž nemá odpovídající kompetence. Obdobně tomu na základě článku 31 Smlouvy ESUO je soud požadován, aby zajistil, že při interpretaci a aplikaci Smlouvy bylo dodržováno právo. Soud nemůže rozhodovat o ustanoveních národního práva, v důsledku čehož Vysoký úřad nemůže zkoumat žalobu ohledně porušení zásad německého ústavního práva.

Analogicky na porušení německého ústavního zákona se odvolávali i žalobci

¹⁾ Rozhodnutí ESD ve spojených věcech č 7/56 a 3-7/57 *Algera* a spol. SbSD 1957 s. 55-56.

²⁾ Rozhodnutí ESD č. 1/58 ve věci *Stork v. Vysoký úřad ESUO*, SbSD (1959)17.

ve věci *Geitling*³⁾ – zejména tvrdili, že rozhodnutím Vysokého úřadu byl porušen článek 14 německé ústavy.

Stanovisko Soudu i v tomto případě bylo neměnné v tom smyslu, že „Soud nemůže zkoumat, zda národní, dokonce ústavní právo je respektováno. Nemůže ani vykládat, ani aplikovat národní právo při posouzení legality rozhodnutí Vysokého úřadu.“

Je patrné, že striktně odmítavý postoj byl vyvolán mimo jiné i tím, že žalobci opakovaně opírali své požadavky o ustanovení vnitrostátního práva, což pochopitelně již dopředu vylučovalo rozhodovací pravomoc jiného judiciálního orgánu než vnitrostátní soud a de facto anticipovalo rozhodnutí ve věci samé.

Na druhé straně komunitární právo postrádalo odpovídající nástroje ochrany základních práv v ES, jelikož v době projednání těchto kauz scházela právní regulace na úrovni jak primárního práva, tak i příslušné sekundární legislativy, stejně tak jako speciální úprava v rámci jiných pramenů práva.

Jako určitý paradox se jeví to, že uvedené dlouhotrvající rozpory mezi judikaturou Soudního dvora a praxí Německého federálního ústavního soudu (*Bundesverfassungsgericht*) v oblasti lidských práv nevyřešily ani revoluční rozsudky ve věci *Costa*⁴⁾ a *Simmenthal II.*⁵⁾ Ačkoliv posledně jmenované judikáty celkově vymezily poměr práva komunitárního k odporujícím normám práva vnitrostátního (včetně práva ústavního) a formulovaly zásadu nadřazenosti práva ES, nevyřešily otázku ve vztahu k základním právům jednotlivce. Nadřazenost *acquis communautaire* se pak dostala do rozporu s tou skutečností, že v právu ES na rozdíl od ústavního práva členských států odpovídající úprava jednoduše chyběla.

Východisko, které zvolil Soudní dvůr, spočívalo ve vypracování komunitární doktríny základních práv jako obecné zásady právní, jež zahrnovala také odhodlání Soudu zrušit každé ustanovení komunitárního práva, které bude odporovat lidských právům.

Prvním judikátem, ve kterém Lucemburský soud demonstroval uvedený koncept ochrany lidských práv prostřednictvím obecných zásad právních se stal případ *Stauder v. město Ulm*.

V této kauze označované běžně také jako „kuponové máslo“ byl Soudní dvůr nucen vypořádat se s otázkou domnělého porušování základních práv v rámci řízení o předběžné otázce.

Erich Stauder byl recipientem zlevněného másla poskytovaného příjemcům sociálních podpor. Distribuce tohoto produktu v členských státech Společenství se uskutečňovala v souladu s Rozhodnutím Komise č. 69/71/EHS ze dne 12. 2. 1969 metodou tzv. kuponové privatizace. Tento akt Komise obsahoval pojistku proti zneužití výhod plynoucích z něho ve formě ustanovení č. 4.

³⁾ Rozhodnutí ESD č. 36-38 a 40/59 ve spojených věcech *Geitling v. Vysoký úřad ESUO*, SbSD 1960, 423.

⁴⁾ Rozsudek ESD č. 6/64 ve věci *Costa v. E.N.E.L.*, SbSD 1964, s. 1251.

⁵⁾ Rozhodnutí ESD č. 106/77 ve věci *Simmenthal II.*, SbSD, 1978, s. 629.

Uvedená norma zakotvovala povinnost příjemce se prokázat „kuponem vztahujícím se k příslušné osobě“. V německé jazykové mutaci ustanovení znělo tak, že „kupující se prokáže kuponem vystaveným na jeho jméno“. Erich Stauder pokládal tento postup, tj. uvedení jeho jména na kuponu, za ponižující a tuto skutečnost považoval za porušení svých základních práv. Žalobce zejména tvrdil, že uvedený akt Společenství je neplatný, pokud obsahuje tento požadavek.

Stuttgartský⁶⁾ správní soud, který projednával žalobu pana Staudera, se obrátil na Evropský soudní dvůr s předběžnou otázkou ohledně toho, zdali skutečnost, že Rozhodnutí Komise podmiňující prodeji zlevněného másla uvedením jmen osob využívajících sociální podporu může být považována za slučitelnou s obecnými zásadami platného práva ES.

Soudní dvůr nejprve konstatoval, že dohled nad distribucí zlevněného másla může být uskutečněn jinak než jmenovitým uvedením příjemce. Musí být dána přednost takovému výkladu, který dosáhne svého cíle a občanovi při tom způsobí co nejmenší omezení.

„Je-li dotčené opatření interpretováno tímto způsobem, neobsahuje nic, co by bylo způsobilé zpochybnit základní lidská práva, která jsou obsažena (uchována - enshrined) v obecných zásadách komunitárního práva a chráněna Soudním dvorem.“⁷⁾

Z tohoto závěru Soudu je patrné, že když v předchozích kauzách Lucemburský soud důsledně popíral existenci v komunitárním právu norem lidskoprávní povahy a vždy odkazoval na relevantní ustanovení národního práva, teď našel způsob, jak interpretovat lidská práva v rámci *acquis communautaire*: tato práva jsou uschována a implicitně obsažena v obecných zásadách komunitárního práva. Jako takové nepochybně tvoří součást práva, které Soudní dvůr musí dodržovat při výkladu a provádění zřizovací smlouvy v intencích článku 164 SES.

Rozhodnutí Soudu v případě Stauder vyvolalo otázku, zda obecné zásady právní Společenství se liší od jiných obecných zásad právních. Jinými slovy zda je to nová kategorie obecných zásad právních, která obsahuje lidská práva?

Samotná formulace výroku Soudu by tomu mohla nasvědčovat, avšak v dalších rozsudcích vztahujících se k problematice ochrany základních práv ESD vynechal slovo *Společenství* a místo *obecné zásady práva Společenství* začal používat formulaci *obecné zásady právní*.

Nicméně otázka zůstala otevřená ohledně toho, jaký je obsah, status a působení tohoto principu, jeho místo v hierarchii právního řádu ES a poměr k jiným pramenům komunitárního práva. Soud se nepřímo vypořádal s těmito problémy v jiných svých kauzách s lidskoprávním prvkem.

⁶⁾ Rozsudek ESD č. 29/69 ve věci Stauder v. město Ulm, SbSD 1969, s. 419.

⁷⁾ Bod 7 Rozsudku ve věci Stauder.

O rok později následovala kauza Internationale Handelsgesellschaft.⁸⁾ V této věci se jednalo o to, že v rámci realizace společné zemědělské politiky a s cílem zajištění kontroly určitých zemědělských komodit byl zaveden systém licence. Ten předpokládá složení peněžité kauce ze strany vývozce při získání licence, která zanikala v případě, pokud exportní transakce nebyla uskutečněna v průběhu platnosti licence v souladu s článkem 12 nařízení EHS č. 120/67. Žalobce namítal, že celý systém je neplatný, jelikož odporuje základním lidským právům, zejména zásadě proporcionality. Tím měl na mysli princip německého ústavního práva, na základě kterého občanům mohou být uloženy pouze ty povinnosti, které jsou nutné pro dosažení veřejného zájmu. Německý správní soud (Verwaltungsgericht) ve Frankfurtu nad Mohanem, který projednával tento spor, vznesl předběžnou otázku na Soudní dvůr v rámci článku 177 Smlouvy ES. Uváděl mimo jiné, že napadený akt sekundárního práva ES je v rozporu s německou ústavou a zakládá její porušení, a žádal proto posouzení otázky platnosti nařízení č. 120/67 v souladu s právem ES.

Ve svém rozhodnutí Soud nejdříve již tradičně naprosto zamítl možnost toho, aby platnost aktu Společenství byla posuzována prostřednictvím pravidel vnitrostátního práva: „Odvolání se na právní pravidla a koncepty národního práva pro účely posouzení platnosti opatření přijatých institucemi Společenství by mohlo mít záporný efekt na jednotu a účinnost práva ES. Platnost těchto opatření může být posouzena pouze ve světle komunitárního práva. Ve skutečnosti právo odvozené ze Smlouvy jako z nezávislého pramene práva nemůže ze své samotné povahy být překonáno pravidly národního práva v jakékoliv formě, aniž by byl popřen charakter práva ES a aniž by byl zkoumán právní základ samotného Společenství. Proto platnost komunitárního opatření nebo jeho účinek na členský stát nemůže být ovlivněn tvrzením, že je v rozporu se základními právy zakotvenými v ústavě tohoto státu nebo zásadami národní ústavní struktury.“⁹⁾

Ačkoliv Soud při posouzení platnosti aktu Společenství odmítl vzít v úvahu tu skutečnost, že byla porušena lidská práva chráněná německou ústavou, vzápětí se k otázce lidských práv v komunitárním aspektu vyjádřil kladně. Uvedl totiž, že: „Je třeba zkoumat, zda nebyla porušena nějaká analogická právní záruka Společenství, neboť respektování základních práv tvoří *integrální součást obecných zásad právních chráněných Soudním dvorem*. *Ochrana těchto práv, ačkoliv je inspirována ústavními tradicemi společnými pro členské státy, musí být zajištěna v rámci struktury a cílů Společenství*. Proto je třeba zjistit ve světle pochybností, které vyjádřil Verwaltungsgericht (Správní soud), zda systém kaucí neporušuje práva základního charakteru, jejichž respektování musí být zajištěno právním řádem Společenství.“¹⁰⁾

⁸⁾ Rozhodnutí č. 11/70 ve věci Internationale Handelsgesellschaft ze dne 17.12.1970, SbSD 1970, s. 1125.

⁹⁾ Bod 3 rozhodnutí.

¹⁰⁾ Bod 4 rozhodnutí.

V tomto rozsudku ESD učinil další významný krok k formování a dotváření doktríny lidských práv Společenství. Na rozdíl od předchozího judikátu šel dále ve smyslu vymezení původu těchto zásad. Uvedl totiž *expressis verbis*, že ačkoliv odvozuje platnost svých norem pouze od práva ES, nicméně je inspirován národními ústavními tradicemi společnými pro členské státy. Jinými slovy deklaroval ústavní principy vnitrostátních právních řádů za základní zdroj koncepce lidských práv ve Společenství.

Rozsudek ve věci Nold¹¹⁾ byl prvním případem, ve kterém se Soudní dvůr zmínil i o jiných zdrojích své inspirace na poli lidských práv.

V této kauze se Soudní dvůr zabíral žalobou na neplatnost podanou německým obchodníkem s uhlím. Pan Nold požadoval zejména prohlásit za neplatné rozhodnutí Komise č. 73/94 vydané na základě Smlouvy ESÚO z důvodu porušení jeho základních práv. Na základě tohoto aktu Komise došlo k úpravě nových obchodních podmínek ze strany uhelné společnosti Ruhrkohle, podle nichž každý velkoobchodník musel pro přímý odběr splnit podmínku nákupu určitého minimálního množství uhlí (tzv. fixní smlouvy).

Nold byl předtím stálým velkoobchodníkem této společnosti, avšak po zavedení nových pravidel prodeje nemohl těmto požadavkům vyhovět a jedinou možností pro něho pak byl nákup pouze přes zprostředkovatele. Na základě tohoto žalobce považoval sebe za poškozeného pokud se týče porušení základních práv - jednak práva rovnocenného práva vlastnického a jednak práva na provozování ekonomické činnosti a výkonu povolání. Tento svůj nárok zdůvodňoval nejen poukazem na ustanovení německé ústavy, ale i odkazem na Evropskou úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod a Dodatkový protokol č. 1 k této Úmluvě.

Soudní dvůr uznal, jak se již dalo předjímat, uvedená práva za obecné zásady právní, avšak ne bez omezení, a stanovil jejich určité limity. Zejména prohlásil: „Jak již Soudní dvůr rozhodl dříve, lidská práva tvoří integrální součást obecných zásad právních, jejichž dodržování musí zajišťovat. Pro zabezpečení těchto práv je soud povinen přihlížet k ústavním tradicím společným pro členské státy, a proto nemůže podporovat opatření, která jsou neslučitelná se základními právy uznanými a chráněnými ústavami těchto států.“

*Obdobně mezinárodní smlouvy na ochranu lidských práv, na kterých se členské státy podílejí nebo jsou jejich signatáři, mohou poskytovat vodítka (guidelines), kterými je třeba se v rámci komunitárního práva řídit.*¹²⁾

Dále Soudní dvůr vymezuje hranice těchto práv, když uvádí: „Ačkoliv ústavní právo všech členských států zajišťuje ochranu vlastnictví a podobným způsobem je zajištěno i právo na práci, obchodní činnost i výkon povolání, nicméně takto chráněná práva nejsou považována za absolutní a neomezená a musí být posuzována s přihlédnutím k sociální funkci chráněných právních statků a činností. Z uvedeného důvodu jsou práva tohoto druhu chráněna

¹¹⁾ Rozsudek č. 4/73 ve věci Nold v. Komise, SbSD 1974, s. 491.

¹²⁾ Bod 13 rozhodnutí Soudu.

pouze s výhradou omezení, která jsou ve veřejném zájmu. Ukazuje se jako oprávněné stanovit pro tato práva určitá omezení, která jsou ospravedlnitelná celkovými cíli sledovanými Společenstvími, která slouží obecnému zájmu, pokud přitom práva nejsou dotčena ve své podstatě.“¹³⁾ Soud deklaroval dále, že obchodní zájmy a komerční příležitosti se ocitají mimo rámec takto chráněných práv na úrovni Společenství.

Uvedený judikát rozvinul komunitární doktrínu lidských práv hned ve dvou směrech. Jednak stanovil mantinely oprávnění jednotlivce lidskoprávní povahy, jež mohou být omezena ve prospěch legitimních cílů Společenství. Taková interference do lidských práv však nesmí být disproporcionální a neadekvátní, stejně tak jako se nesmí dotýkat samotné podstaty lidských práv (což je poplatné i kasuistice Štrasburského soudu). Dále Soudní dvůr vymezil nový zdroj inspirace a nalézání těchto práv, totiž mezinárodní smlouvy o lidských právech.

Obdobně Soud pohlížel na mezinárodní smlouvy i ve věci Rutili.¹⁴⁾ Zde také prohlásil, že speciální ustanovení Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod poskytují vodítka (guidelines) pro ochranu základních práv v právním řádu Společenství.

Jednalo se o to, že italskému státnímu příslušníku zaměstnanému ve Francii panu Rutili bylo nařízeno přemístit se do jiného departementu kvůli jeho účasti na odborových aktivitách v Meurthe-et-Moselle. Soud v této souvislosti zkoumal oprávněnost uplatnění ze strany Francie výjimky ze článku 48 SES z důvodu *ordre public*. Zejména použil speciálního ustanovení Úmluvy pro vymezení a výklad pojmů *omezení odůvodněná veřejným pořádkem* v případě volného pohybu osob na základě článku 48 SES. Soudní dvůr považoval toto omezení za projev obecného principu obsaženého v článku 8-11 Evropské úmluvy o lidských právech a článku 2 Protokolu č. 4, který stanoví, že „žádná omezení nemohou být uvalena na výkon těchto práv, kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti“.

Použití bezpečnostní klauzule obsažené v Úmluvě a v Protokolu k ní posloužilo tedy jako zdroj inspirace, tentokrát zejména jako vodítko pro výklad již dříve zakotveného ustanovení lidskoprávní povahy v právu ES.

Nejdetailejší rozpracování a již vyhraněnou a ustálenou koncepci lidských práv lze spatřovat v rozsudku Soudu ve věci Hauer.¹⁵⁾

Podstata sporu, který projednával Správní soud ve městě Neustadt, spočívala v uplatnění nařízení EHS č. 1162/76 o opatřeních k přizpůsobení vinařství potřebám společného trhu, jež stanovovalo dočasný zákaz vysazení vinné révy. Žalobkyně, která zažádala o povolení k pěstování této zemědělské plodiny, se cítila být poškozena tímto aktem. Uváděla zejména, že napadené nařízení

¹³⁾ Bod 14 rozsudku.

¹⁴⁾ Rozsudek ESD č. 36/75 ve věci Rutili v. ministerstvo vnitra /Minister for the Interior/, SbSD 1975, s. 1219.

¹⁵⁾ Rozsudek ESD č. 44/79 ve věci Hauer v. Land Rheinland Pfalz, SbSD 1979, s. 3727.

odporuje článku 12 Německého základního zákona (svoboda povolání), stejně tak jako je neslučitelné s článkem 14 Ústavy SRN (právo vlastnictví).

Kompatibilita uvedeného nařízení EHS s obecnými zásadami právními a vklad tohoto aktu ve světle doktríny lidských práv se staly předmětem řízení o předběžné otázce před Evropským soudním dvorem, na který se správni soud obrátil.

Ve svém odůvodnění Soud nejprve opakoval svou již tradiční formulaci, že základní práva patří k obecným zásadám právním, které jsou chráněny právem Společenství, poukázal na zdroje inspirace a původ těchto práv (ústavní tradice společné členským státům a mezinárodní smlouvy o lidských právech).

Dále Soud uvedl:

„Toto pojetí bylo následně uznáno ve Společném prohlášení Parlamentu, Rady a Komise z 5. dubna 1977, které s přihlédnutím k judikatuře Soudního dvora odkazuje na práva zaručená na jedné straně ústavami členských států a na druhé straně Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950.“

Takovéto „posvěcení“ uvedených zdrojů inspirace lidských práv ve Společné deklaraci institucí a orgánů Společenství a odvolání se na ni v judikatuře ESD je považováno za „uznání za přímý pramen komunitárního práva“, avšak neznamená, že „jednotlivá ustanovení EÚLP tvoří součást komunitárního práva“.¹⁶⁾

Při posouzení předběžných otázek Soud zkoumal ústavní normy, relevantní ustanovení legislativy a praxi všech, tou dobou devíti, členských států. V tomto směru dospěl k názoru, že vzhledem ke společným ústavním koncepcím členských států a stále zákonodárné praxi v nejrůznějších oblastech „se jedná o takový druh omezení, který se vyskytuje v ústavních řádech všech členských států a je považován ve stejné nebo podobné formě za oprávněný“.

Tím však problém nastolený Správním soudem podle názoru ESD není vyčerpán. „Je třeba zkoumat, zda omezení obsažená ve sporné úpravě opravdu korespondují s cíli Společenství sloužícími obecnému zájmu a zda nepředstavují se zřetelem na sledovaný účel nepřiměřený a neúnosný zásah do výsadních práv vlastníka, jež ohrožuje samotnou podstatu vlastnického práva.“

Uvedený judikát vyhranil formulaci doktríny lidských práv na úrovni ES. Soudní dvůr zejména deklaroval, že žádná opatření ES nemohou být uznána za legální pokud jsou neslučitelná se základními právy, chráněnými ústavami členských států a mezinárodními smlouvami.

Z tohoto závěru Soudu lze vystopovat dva hlavní zdroje inspirace pro komunitární koncept lidských práv:

- 1) ústavní tradice členských států,
- 2) mezinárodní smlouvy na poli lidských práv.

Pokud se týče posledně jmenovaného zdroje, lze v case-law Lucemburského

¹⁶⁾ Betten, L., Grief, U.: EU Law and Human Rights, Longman, London and New York, 1998, s. 62.

Soudu zaznamenat vývoj od „vodítek, kterými je třeba se řídit v rámci komunitárního práva“ (Nold), až k posílení vlivu Úmluvy a její uznání za „přímý pramen práva Společenství“ (Hauer).¹⁷⁾

V této souvislosti je nutno uvést, že mezinárodní smlouvy, ze kterých ESD čerpá, se neomezují pochopitelně na Evropskou úmluvu o lidských právech. V dalších kauzách Soud nalézal ustanovení lidskoprávní povahy i v Evropské sociální chartě (ve věci Defrenne v. Sabena)¹⁸⁾ a Konvenci 111 Mezinárodní organizace práce, stejně tak jako v Paktu o občanských a politických právech (ve věci Orkem).¹⁹⁾

Tento seznam nelze považovat za vyčerpávající a konečný a lze předpokládat, že ESD bude i nadále při hledání prostředků své inspirace vykládat pojem mezinárodní smlouvy extenzivně. Již teď Soud přistupuje k interpretaci tohoto pojmu velkoryse, jelikož tam zařazuje nejen akty, jichž jsou členské státy signatáři, ale i akty, na kterých se členské státy podílejí. Z této formulace je patrné, že není nutno, aby členský stát byl skutečně stranou smlouvy; postačí, když se podílel na negociacích nebo jednáních, jež vedly k jejímu uzavření; stejně tak podpis smlouvy nemusí být nutně následován ratifikací. To poskytuje Soudu odpovídající prostor pro hledání vodítek.²⁰⁾

Lze předpokládat, že Soud bude čerpat i z dalších mezinárodních instrumentů lidskoprávní povahy kromě těch, na které se již odvolal ve své judikatuře. Dokonce je možné anticipovat, že tak bude činit bez ohledu na to, zda se jedná o právně závazné a vynutitelné akty anebo deklarace a další akty obsahující katalogy lidských práv.

POJEM, ZDROJE INSPIRACE A POSTAVENÍ ZÁKLADNÍCH PRÁV V CASE-LAW EVROPSKÉHO SOUDNÍHO DVORA

Na tomto místě chceme po přehledu výše uvedených rozsudků ESD učinit určité zobecňující závěry.

Především považujeme za vhodné odlišit jednotlivé pojmy. V průběhu uvedeného exkurzu se vyskytovaly pojmy jako *základní práva*, *obecné zásady právní* a *konstantní judikatura ESD*. Tyto pojmy nejsou identické, nicméně jsou často zaměňovány a některými autory jsou používány v totožném významu.²¹⁾

Nejširším pojmem v rámci *acquis communautaire* je konstantní judikatura Evropského soudního dvora, která zahrnuje nejen obecní zásady právní, ale

¹⁷⁾ Tamtéž.

¹⁸⁾ Rozsudek ESD č. 149/77 ve věci Defrenne v. Sabena, SbSD 1978, s. 1365.

¹⁹⁾ Rozsudek ESD č. 374/87 ve věci Orkem v. Komise, SbSD 1989, s. 3283.

²⁰⁾ Hartley, T. C.: The Foundation of European Community Law, Clarendon Press, Oxford, 1994, s. 146.

²¹⁾ Např. Temple, J.: The Sphere in which Member States are Obligated to Comply with the General Principles of Law and Community Fundamental Rights Principles, in Legal Issues of European Integration, 1991, č. 2, s. 23.

také formulaci zásady nadřazenosti a přímého účinku, stejně tak jako zaceľuje další mezery v právu Společenství (např. se vyjadřuje k otázce postavení orgánů ES/EU atd.).

Obecné zásady právní tvoří jen jeden z námětů konstantní judikatury ESD a formují tak pouze část z mnoha dalších souborů kasuistiky Soudu.

Ochrana základních práv je podle názoru Soudu zase jen jednou z obecných zásad právních, jež se vyznačuje určitým stupněm specifčnosti a autonomie.

2. 1 Pojem obecných zásad právních v kontextu case-law Evropského soudního dvora

Pokud mluvíme o obecných zásadách právních, je nutno uvést, že jejich definice v *acquis communautaire* chybí. Tento pojem je všeobecně považován za vágní i v teorii práva, jelikož „má několikery a vždy více či méně neostřý význam.“²²⁾

Nutnost existence obecných zásad právních vůbec je vyvolána tou skutečností, že legislativa žádného státu nemůže poskytnout odpověď na každou otázku, která vzniká v rámci aplikace práva, jinými slovy že není v silách žádného právního systému předvídat dopředu veškeré problémy a podchytit ve formě výslovného zakotvení všechny možné cesty řešení těchto problémů.

Obecné zásady právní proto slouží jako právní prostředek pro vypořádání se se spornými otázkami v případech, kdy právní úprava chybí nebo neposkytuje jednoznačnou odpověď.

Obecné zásady právní mají nenormativní a normativní význam. Ve svém nenormativním významu se blíží nenormativním obyčejům a slouží především jako interpretační pravidlo.

Pramenem práva jsou obecné zásady právní jen výjimečně. Jako příklad aplikace obecných zásad právních jako pramene práva na vnitrostátní úrovni lze uvést *natural justice* a v rámci mezinárodního práva ustanovení článku 38 odstavce 1 písm. c) Statutu mezinárodního soudního dvora v Haagu, které se výslovně dovolává *obecných zásad právních uznávaných civilizovanými národy*.²³⁾

V intencích *acquis communautaire* Evropský soudní dvůr využívá obecných zásad právních jako „pláštíku pro zahalení nahoty soudní normotvorby“;²⁴⁾ jinými slovy Soud se opírá o tyto principy ve své rozhodovací činnosti pro zaceľování mezer v komunitárním právu.

Lucemburský soud odvozuje obecné zásady právní ze třech základních zdrojů:

- 1) ze samotných zřizovacích smluv (nejen Smlouva ES jako *lex generalis*, ale i Smlouvy ESUO a EURATOM jako *lex specialis*),
- 2) z vnitrostátních právních řádů (zejména z ústavního práva) členských států,

²²⁾ Knapp, V.: *Teorie práva*, C.H.Beck, Praha 1995, s. 137.

²³⁾ Podrobněji viz Knapp, *ibid.*, s. 137-138.

²⁴⁾ Hartley, T., citované dílo, s. 137.

3) z mezinárodních smluv, na kterých se členské státy podílejí nebo jichž jsou signatáři.

V této souvislosti je zajímavé, že nejen všechny uvedené zdroje inspirace slouží jako vodítka pro Soud, který pod jejich vlivem formuluje obecné zásady právní, ale probíhá i opačný proces. Zejména lidská práva jako obecná zásada právní se promítají do některých výše uvedených zdrojů (např. zřizovacích smluv), takže jednosměrný proces se stává dvousměrným, tedy vzájemným.

Zdroj obecných zásad právních na komunitární úrovni lze zjednodušeně vyjádřit prostřednictvím dvou etap nebo stadií:

- induktivní - když Soud vyčleňuje obecnou zásadu právní z ustanovení zřizovací smlouvy Společenství, z mezinárodní smlouvy nebo z ústavních tradic členských států,

- deduktivní - když Soud dochází k závěru a specifickému řešení v konkrétním případě cestou použití obecné zásady právní.

Ačkoliv tento proces díky své povaze vyvolává do určité míry asociace s aplikací práva (zejména subsumpcí), ve skutečnosti jí není, jelikož se jedná o nalézání nových pramenů práva. Následný výsledek je takový, že pramenem práva ES se nestává zdroj, odkud Soudní dvůr induktivně čerpá, ale deduktivní usudek Soudu, totiž obecná zásada právní jako pramen komunitárního práva.

ESD formuluje a vymezuje rozsah působení těchto zásad a jejich limity a tímto je uzpůsobuje komunitárním podmínkám. Zároveň s tím Lucemburský soud propůjčuje obecným zásadám právním vlastnosti norem *acquis communautaire*, zejména vlastnosti nadřazenosti a přímého účinku, které se projeví v případech konfliktů s ustanoveními vnitrostátního práva. Jedná se o samostatný, nezávislý a specifický pramen práva ES.

V hierarchii samotného *acquis communautaire* se obecné zásady právní ocitají na úrovni pramenů primárního práva. To znamená, že v případě rozporu mezi obecnými zásadami právními a např. sekundární legislativou ES mají aplikační přednost.

Toto jejich výjimečné postavení uvnitř *acquis communautaire* je dáno podle našeho názoru dvěma faktory. Jednak jejich dá se říci „cizím“ původem, který se nachází vně komunitárního právního systému; je jím tedy právo mezinárodní a vnitrostátní členských států. A za druhé tím, že se stávají podle názoru Soudu „podmínkou právnosti a zákonnosti“ jiných právních aktů ES (zejména princip základních práv), tedy indikátorem legality dalších pramenů *acquis communautaire*.

Jak již bylo poukázáno výše, Soud našel oporu pro nalézání obecných zásad právních ve třech zdrojích, včetně zřizovacích smluv. Všeobecně je za takovou normu na úrovni primárního práva, která poskytla právní základ pro formulaci obecných principů, považováno ustanovení článku 288/ex 215 odstavce 2 SES, které říká, že „v případě mimosmluvní odpovědnosti nahradí Společenství v souladu s obecnými zásadami společnými právním řádům členských států škody způsobené jeho orgány nebo jeho zaměstnanci při výkonu jejich funkcí“.

Soud tuto formulaci interpretoval extenzivně a vztáhl obecné zásady právního řádu společné právního řádu členských států i na další oblasti komunitárního práva. Obdobně široce je vykládáno i ustanovení článku 220/ex 164 a článku 232/ex 175 odstavec 2 SES, kdy „provádění této Smlouvy“, nebo „pravidlo týkající se jejího provádění“ je interpretováno tak, že zahrnuje i obecné zásady právního řádu.

Pokud mluvíme o zdrojích inspirace pro ESD v rámci nalézání obecných zásad právních na vnitrostátní úrovni, je nutno uvést, že není nezbytně nutné, aby konkrétní princip byl přímo obsažen v ústavním právu všech členských států (ačkoliv ve většině případů tomu tak je, zvláště pokud se jedná o klasické zásady); „postačí když je obecně akceptován právními řády nebo je v souladu s trendy v členských státech, tedy se dá říci, že národní právní systémy jsou rozvíjeny směrem k ní.“²⁵⁾

Soud vychází z toho, že pokud základní právo neodporuje cílům Společenství a nebrání v realizaci komunitárních politik, může být prohlášeno za obecnou zásadu právní i v případě, že je ústavně chráněna jen v několika státech nebo dokonce v jednom z nich. Názorná ilustrace může být poskytnuta v případě Grogan,²⁶⁾ kdy Soud se zabíral otázkou, zda k takové zásadě patří i právo na život nenarozeného dítěte v intencích článku 40 odstavec 3. 3. Irské ústavy.

Jinými slovy pokud se jedná o požadavek obecnosti, zdaleka se nepožaduje příslušná ústavní praxe plošně všech členských států.

Nejvýstižněji přístup Soudu k otázce meritorního obsahu konkrétní zásady právní vystihl generální advokát Lagrange, který uvedl, že „Soud vybírá z každého státu taková řešení, která s ohledem na cíle (zřizovací) Smlouvy se zdají být nejlepší.“²⁷⁾

Tento poznatek má zvláštní význam s ohledem na to, že ES/ EU se nacházejí v podstatě v procesu permanentního rozšiřování a extenzivního růstu, což předpokládá mimo jiné přijetí nových členských států odlišných právních řádů, kultur a tradic.

Stejně tak signifikantní je i ta skutečnost, že existence určitého obecného právního principu v ústavě jednotlivého členského státu sama o sobě nezakládá automaticky nárok na použití této zásady na komunitární úrovni, dokud tato zásada nezíská komunitární rozměr v rozhodovací činnosti Evropského soudního dvora. Takto vyabstrahované obecné zásady právní se stávají samostatným pramenem práva v kontextu *acquis communautaire*.

Obdobně to platí i v případech inspirace mezinárodními smlouvami, kdy pramenem se stávají nikoli příslušné ustanovení smlouvy (ta i nadále zůstává normou mezinárodního práva, tedy jiného právního systému), ale formulace

²⁵⁾ Hartly, cit. dílo, s. 138.

²⁶⁾ Rozhodnutí ESD č. 159/90 ve věci Společnost pro ochranu nenarozených dětí v. Stephan Grogan a další, SbSD 1991, s. I-4685.

²⁷⁾ Viz Rozsudek ESD č. 14/61 ve věci Hoogovens v. High Authority, SbSD 1962, 253, s. 283-4.

„převzatých“ zásad, které slouží jako „vodítka“ v konstantní judikatuře Evropského soudního dvora.

LIDSKÁ PRAVA JAKO OBECNÁ ZÁSADA PRÁVNÍ NA ZÁKLADĚ JUDIKATURY SOUDU

Jak již bylo poukázáno výše, Evropský soudní dvůr vypracoval doktrínu základních práv jako součást obecných zásad právních. Uvedená práva tvoří autonomní a samostatný postulát v rámci těchto principů, jelikož přístup Soudu k lidským právům je poněkud jiný než k jiným obecným zásadám právním.

Specifický status lidských práv v kasuistice Soudu vedl v doktríně dokonce k názoru, že lidská práva tvoří svou „vlastní jasnou kategorii“²⁸⁾ v rámci obecných zásad právních.

Na druhé straně je naprosto zřejmé, že přestože v případě základních práv se jedná nepochybně o princip *sui generis*, vztah k ochraně práv jednotlivce podle našeho názoru mají i další obecné zásady právní nalezené a deklarované Soudním dvorem. Ty napomáhají prosazování základních práv a některé z nich lze dokonce objevit i v katalozích lidských práv jako samostatná práva.

Jsou to například zásada právní jistoty (včetně zachování nabytých práv a legitimního očekávání), zásada proporcionality, zásada rovnosti a zákazu diskriminace, zásada subsidiarity, právo na dobrou správu (včetně práva na informaci), právo být slyšen (jako součást procesních zásad).²⁹⁾

Je nutno poukázat, že jasné vymezení zásady základních práv, jak to stanovil ESD, nicméně postrádá pevné základy pro odlišení v rámci tohoto specifického pramene práva ES a je někdy těžko rozpoznat, kdy se jedná skutečně o „běžný“ princip právní, a kdy se jedná o součást postulátu ochrany lidských práv.

Nicméně pouze a výslovně ochrana základních práv jako jedna z těchto obecných zásad právních – jak je to patrné z judikatury ESD – tvoří specifický pramen práva, který je „podmínkou právnosti a zákonnosti jiných aktů Společenství“ (podrobněji viz dále).

Tato zásada má v kasuistice Soudu své zvláštní a výlučné projevy, poněkud odlišné než u jiných obecných principů právních, které jsou manifestovány v jejich inspiračních zdrojích, okruhu působení a vztahu Soudního dvora k vymezení jejích limitů.

Zdroje odkud Soud čerpá v případě lidských práv jsou pozměněny ve srovnání s ostatními zásadami právními, jelikož při komparaci s posledně jmenovanými zde schází inspirace ve formě zřizovacích smluv, poněvadž původní

²⁸⁾ Betten, L., Grief, N.: EU Law and Human Rights, Longman, London and New York, 1998, s. 57.

²⁹⁾ Edward, D.A.O., Lane, R.C.: Úvod do práva Evropského společenství, M&M, Praha, 1993, s. 64.

smlouvy reference na základě práva, jako obecnou zásadu právního systému postrádaly. Naopak do zřizovacích smluv v jejich novelizované podobě se do- ského soudního dvora. Zůstávají však 1) ústavní tradice členských států, 2) mezinárodní smlouvy, což je pojem, který je vykládán pro tyto účely exten- zivně. Kromě těchto jednoznačných zdrojů tvůrčího vniknutí, na které mno- hokrát poukázal sám Soud a na které se hodně odvolává i řada autorů,³⁰⁾ v případě lidských práv se podle našeho názoru rýsuje i další významný zdroj, totiž kasuistika Soudu pro lidská práva, která podává interpretaci Úmluvy a Protokolu k ní, a tím *de facto* dotváří obsah a náplň jednotlivých ustanovení tohoto „živoucího“ instrumentu Rady Evropy. V této souvislosti je nutno zdůraznit, že přestože na judikaturu Štrasburského soudu jako na zdroj práva respektovaný Společenstvím již poukázala i Charta základních práv EU ve své preambuli, vztahy mezi Lucemburským a Štrasburským soudem na poli inter- pretace jednotlivých pojmů zůstávají i nadále nikoli bezproblémové v někte- rých ohledech, a právě v této oblasti lze postřehnout někdy odlišný přístup ze strany těchto dvou evropských judiciálních těles. Tento fakt nic nemění na tom, že jako pravidlo by mělo platit, že ESD má běžně přihlížet k tomuto zdroji a využívat poznatky Soudu pro lidská práva a jeho interpretace jako vodítka ve své rozhodovací činnosti.

4. JUDIKATURA LUCEMBURSKÉHO SOUDU A ŠTRASBURSKÉHO SOUDU: ROZ- PORY NEBO VZÁJEMNÉ DOPLŇOVÁNÍ?

Přístup Lucemburského soudu ke kasuistice Soudu pro lidská práva je pa- trný zejména z níže uvedených judikátů:

Ve věci *National Panasonic*³¹⁾ byla zkoumána oprávněnost jednání úřed- níků instituce ES v relaci na lidská práva. Zejména se jednalo o to, že zástupci Evropské komise se neohlášeně dostavili do prostor této obchodní společnosti za účelem kontroly účetních knih. *National Panasonic* namítal, že došlo k po- rušení práva na respektování rodinného a soukromého života, obydlí a kores- pondence v intencích odstavce 1 čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech, jež podle názoru žalobce platí *mutatis mutandis* i ve vztahu k osobám právnickým. Evropský soudní dvůr nepřijal tento argument s ohledem na specifické cíle Společenství. Namísto toho se soustředil na salvatorní klausuli obsaženou v ustanovení odstavce 2 téhož článku Úmluvy. Formulace tohoto ustanovení jež dovoluje zásah do uvedeného práva pouze v zájmu národní a veřejné bez- pečnosti, hospodářského blahobytu země, předcházení nepokojům a zločin- nosti, ochrany zdraví nebo morálky anebo práv a svobod jiných, uzpůsobil

³⁰⁾ Hartly, cit. dílo, s. 141-149; Betten., cit. dílo, s. 56-68; Usher, J.A.: *General principles of EC Law*, Longman, London and New York, 1998, s. 5-12; Šejvl, M.: *Evropské společenství a lidská práva*, Právník 1996, číslo 10-11, s. 882-891.

³¹⁾ Rozsudek ESD č. 136/79 *National Panasonic v. Commission*, SbSD 1980, s. 2033.

Soud komunitárním podmínkám. Pravomoc Komise uskutečnit vyšetřování bez předchozího oznámení byla ospravedlněna podle názoru Evropského soudního dvora nutností předejít zkrvení hospodářské soutěže a porušení veřejného zájmu jednotlivých podniků a spotřebitelů.

Obdobně určitá oprávnění lidskoprávní povahy Soud upřel osobám právníc- kým i v případech *Hoechst a Orkema*, a to bez ohledu na úpravu ochrany práv těchto osob v ústavním právu jednotlivých členských států.

V případě *Hoechst v. Komise*³²⁾ byla ze strany žalobce uplatněna námitka ohledně porušení práva na domovní svobodu taktéž na základě článku 8 odst. 1 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv. Komise zahájila šetření v souladu se získanými informacemi, které zakládaly podezření, že mezi producenty PVC a polyethylenu došlo k dohodě nebo k jednání ve vzájemné shodě co se týče určení cen a kvót těchto komodit. Jelikož úředníkům Komise bylo ze začátku bráněno, aby vstoupili do provozních místností uvedené společnosti a byl proto nutný radikální zásah ve formě soudního příkazu, považovala Komise toto jednání uvedené firmy za průtahy, jež jsou v rozporu s komuni- tárním právem (zejména porušení nařízení číslo 17/62 EHS) a uložila svým rozhodnutím úhrnnou pokutu ve výši 55 tis. ECU.

Toto rozhodnutí Komise bylo napadnuto žalobou na základě čl. 230/ex 173 odst. 2 Smlouvy ES.

Soud v odůvodnění svého rozsudku uvedl, že ačkoliv existence práva na nedotknutelnost obydlí v právním řádu Společenství musí být uznána jako princip společný pro právo všech členských států pokud se týče soukromého obydlí fyzických osob, toto právo se nevztahuje na podniky, jelikož existují nepřehlédnutelné rozdíly mezi členskými státy ohledně povahy a stupně ochrany firemních místností před zásahem orgánu veřejné moci.³³⁾ Nic jiného nelze odvodit ani z článku 8 odst. 1 Evropské úmluvy o lidských právech, na základě kterého má každý právo na respektování svého soukromého a rodin- něho života, obydlí a korespondence. Oblast ochrany tohoto článku se vzta- huje na osobní svobodu lidí, a proto ji nelze rozšiřovat na prostor pro obchodní účely. Dále je nutno poznamenat, že v tomto ohledu neexistuje ani judikatura Evropského soudu pro lidská práva.³⁴⁾

Následně Soud uvedl, že právní řady členských států spojují zásahy orgánů veřejné moci do oblasti soukromých aktivit každé osoby, ať již fyzické nebo právnícké, se zákonným zmocněním a tím, že zásah lze ospravedlnit jen na základě zákonných důvodů, a tedy tyto právní řady poskytují (ačkoliv v růz- ných formách) ochranu před svévolným a nepřiměřeným zásahem. Nutnost takové ochrany musí být uznána jako obecná zásada komunitárního práva. V tomto smyslu je nutno poukázat, že Soud již stanovil, že má pravomoc určit,

³²⁾ Rozsudek ESD ve spojených věcech č. 46/87 a 227/88 *Hoechst v. Komise*, SbSD 1989, s. 2859.

³³⁾ Bod 17 rozsudku.

³⁴⁾ Bod 18 rozsudku.

zda vyšetřovací oprávnění přijaté Komisí na základě Smlouvy ESUO nepřekračuje meze práva.³⁵⁾

Dále Soud poukázal na to, že právo na výkon pravomocí svěřených Komisí včetně vstupu do firemních prostor, slouží k udržení soutěžního řádu a je nutný pro zabránění narušení hospodářské soutěže.³⁶⁾

Naprosto odlišný názor na aplikaci článku 8 odst. 1 Evropské úmluvy na ochranu lidských práv zastával Evropský soud pro lidská práva ve věci Niemietz.³⁷⁾ V této kauze Štrasburský soud dospěl k závěru, že domovní prohlídka kanceláře právníka (advokáta) při nepřítomnosti nezávislého pozorovatele se dotýká profesního tajemství. Podle názoru Soudu respektování soukromého života zahrnuje do určité míry i právo navazovat a rozvíjet vztahy i s jinými lidskými bytostmi. Není tedy důvod, proč by takto pojímaný princip *soukromého života* měl vylučovat aktivity profesionálního a podnikatelského charakteru od té doby, co v průběhu svého pracovního života většina lidí má významnou, ne-li největší příležitost pro rozvíjení vztahů s okolním světem. Tento názor byl doplněn argumentem, že „není vždy možné jasně rozlišit, zda individuální aktivity tvoří součást profesního či podnikatelského života anebo ne“.

Kromě toho Štrasburský soud stanovil, že odmítnutí ochrany podle článku 8 odst. 1 Úmluvy na základě opatření, jež bylo předmětem stížnosti vztahující se k profesním aktivitám, jak navrhovala vláda stěžovatele, může vést k nerovnému zacházení, k tomu, že taková ochrana zůstane bezcenná pro osobu, jejíž profesní a neprofesní aktivity jsou natolik promíchané, že neexistuje žádný prostředek rozlišení mezi nimi“.

Dále se Soud pro lidská práva zabíral jednotlivými jazykovými mutacemi slova *domov*, zejména poukázal na to, že německá verze tohoto slova vylučuje prostory společnosti (provozní prostory), na rozdíl od francouzského *domicil*, který má širší význam a může být rozšířen i na profesní kancelář osoby. Soud dále usuzoval, že činnosti vztahující se k povolání nebo k podnikání mohou být prováděny ze soukromého sídla (rezidence) osoby, stejně tak jako aktivity, které přímo s nimi nesouvisí, mohou být uskutečněny z kanceláře nebo provozních prostor.

Proto úzká interpretace slov *domov* a *domicil* může zvýšit riziko nerovnosti v zacházení, stejně tak jako úzká interpretace pojmu *soukromý život*.

V zobecněné podobě Soud pro lidská práva navázal na své dřívější rozhodnutí ve věci Marckx³⁸⁾ a stanovil, že výklady slov *soukromý život* a *domov*, jež zahrnují profesní a podnikatelské činnosti nebo provozní prostory „jsou v souladu s podstatným cílem a účelem článku 8 Úmluvy, zejména ochrany jednotlivce před svévolným zásahem orgánu veřejné moci“.

³⁵⁾ Bod 19 uvedeného rozsudku.

³⁶⁾ Bod 25-27 rozsudku.

³⁷⁾ Rozhodnutí ESLP ve věci Niemietz, ECHR /1992/, Serie A, vol. 251 - B.

³⁸⁾ Rozsudek ESLP ve věci Marckx v. Belgie, ECHR /1979/, Series A, No. 31, 15, para 31.

Takový výklad podle názoru Soudu pro lidská práva v žádném případě nebude omezovat smluvní strany, kterým zůstane jejich oprávnění zasahovat v mezích povolených odstavcem 2 čl. 8; toto oprávnění však bude dalekosáhlejší v případech, jež zahrnují profesní nebo podnikatelské aktivity.

Rozdíl v přístupu dvou evropských judičiálních těles k výkladu pojmu *práva na ochranu soukromého života* a jeho mezí je diametrálně odlišný a jak je patrné z těchto dvou judikátů, jedná se zejména o teleologickou interpretaci, která přihlíží k účelům, jichž má být dosaženo při aplikaci tohoto práva. V případě Lucemburského soudu jednoznačně převažují zájmy ochrany hospodářské soutěže, které by bez realizace určitých intervencí a zásahů komunitárních orgánů stěží byly dosažitelné, a proto i ustanovení zajišťující takovou ochranu soutěžního prostředí by ztratila svůj smysl.

Ačkoliv rozsudek ESD ve věci Hoechst deklaruje ochranu jednotlivce před svévolným nebo nepřiměřeným zásahem orgánu veřejné moci jako součást obecné zásady právní komunitárního práva, ve skutečnosti znamená, jak se správně poukazuje v jurisprudenci, „nebezpečí poklesu pod úroveň požadavku článku 8 EÚLP“.³⁹⁾

Pokud vezmeme v úvahu tu skutečnost, že v případě Evropské úmluvy se jedná o minimální standard ochrany lidských práv, je jasné, že ani specifické cíle Společenství nesmí převážit nad náležitým dodržováním tohoto stěžejního práva z celoevropského katalogu lidských práv. Je však nutno poukázat, že Evropský soudní dvůr přijal toto rozhodnutí, aniž by měl k dispozici relevantní judikáty Soudu pro lidská práva.

Obdobně na absenci příslušné kasuistiky Štrasburského soudu poukázal ESD i v případě Orkem,⁴⁰⁾ kdy doslova uvedl: „Musí být poznamenáno, že ani znění článku Úmluvy, ani rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva nenasvědčují tomu, že by podporovaly právo nepodávat důkazy proti vlastní osobě“.⁴¹⁾

Proto i v tomto případě Soud přihlížel přednostně k účelům Společenství na poli soutěžního práva a dospěl k závěrům, které redukovat působení článku 6 Úmluvy (právo na spravedlivý proces včetně ochrany před sebeobviňováním) pouze na osoby fyzické, nikoliv však právnické. V této kauze se žalobce mimo jiné domáhal práva nepodávat důkazy proti vlastní osobě v průběhu vyšetřování vedeného Evropskou komisí v rámci porušení pravidel hospodářské soutěže.

Jelikož *acquis* Rady Evropy (jak Úmluva samotná, tak i *case-law* Soudu pro lidská práva) neposkytló uspokojivá řešení a postačující vodítka, obrátil se ESD k již tradičnímu zdroji své inspirace, tedy vnitrostátnímu (ústavnímu)

³⁹⁾ Lawson, R.: Confusion and Conflict? Diverging Interpretations of the European Convention on Human Rights in Strasbourg and Luxembourg, in: The Dynamics of the Protection of Human Rights in Europe. Essays in Honor of Henry G. Schermers.

⁴⁰⁾ Rozhodnutí ESD č. 374/87 ve věci Orkem, SbSD 1989, s. 3283.

⁴¹⁾ Bod 30 rozsudku.

právu členských států: „V obecné rovině poskytují právní řády členských států právo nepodávat důkazy proti vlastní osobě jen osobám fyzickým v trestním řízení. Srovnávací rozbor vnitrostátních právních řádů proto nenásvědčuje existenci takových zásad společných pro právní řády členských států, na které může spoléhat osoba ve vztahu k „porušení soutěžního práva“.⁴²⁾

Naproti tomu Evropský soud pro lidská práva měl za to, že se jedná o výslovné porušení článku 6 odst. 1 Evropské úmluvy v případě Funke,⁴³⁾ když hokoliv obžalovaného z trestního činu v rámci autonomního významu tohoto výrazu uvedeného v článku 6 *zůstat mlčet a nepřispívat k sebeobviňování*.⁴⁴⁾

Po vyhlášení tohoto rozsudku se dostala předchozí judikatura Evropského soudního dvora do rozporu s case-law Štrasburského soudu.

V této souvislosti vzniká otázka, do jaké míry se cítí být ESD vázán kauzistikou Soudu pro lidská práva v těch případech, které se dotýkají specifických cílů Společenství, jako například ochrana hospodářské soutěže nebo právo, ve kterých komunitární orgány vykonávají vyšetřovací pravomoci a používají investigativní metody pro zajištění řádného fungování jednotného vnitřního trhu?

Uvedená předchozí praxe svědčila o tom, že v případech pochybností vždy převažovala úvaha *in dubio pro integratione*, jinými slovy Lucemburský soud upřednostňoval společné cíle Společenství před soukromými zájmy jednotlivce.

V jednom judikátu z roku 1983 Lucemburský soud dokonce prohlásil, že článek 6 Úmluvy (právo na spravedlivý proces) se nevztahuje na případy, vyplývající ze soutěžního práva, jelikož Komise nemůže být považována za tribunál ve smyslu tohoto ustanovení.⁴⁵⁾

Avšak poslední vývoj v rozhodovací činnosti ESD naznačuje pozitivní tendence ve směru akceptace pozice Štrasburského soudu. Svědčí o tom řada příkladů.

Poprvé Lucemburský soud výslovně odkázal na judikaturu Soudu pro lidská práva ve věci P. v. S. a Cornwall County Council.⁴⁶⁾

Tento případ se týkal propuštění ze zaměstnání transsexuála z důvodu vyplývajícího ze změny pohlaví dotčené osoby. Soudní dvůr *expressis verbis* opřel své rozhodnutí o závěry Soudu pro lidská práva v kauze Rees,⁴⁷⁾ když zejména uvedl: „Evropský soud pro lidská práva stanovil, že pojem *transsexuál* je běžně používán ve vztahu k tomu, kdo ačkoliv patří fyzicky k jednomu pohlaví, se cítí

⁴²⁾ Bod 29 rozsudku.

⁴³⁾ Rozsudek ESLP ve věci Funke, ECHR /1993/, Series A, vol. 256 - A.

⁴⁴⁾ Bod 44 uvedeného rozsudku.

⁴⁵⁾ Viz Rozsudek ECD ve spojených věcech číslo 100-103/80 SA, Musique Diffusion Française et al. v. Komise, SbSD 1983, s. 1825.

⁴⁶⁾ Rozsudek ESD č. 13/94 ve věci P. v S a Cornwall County Council, SbSD 1996, s. I-2143.

⁴⁷⁾ Rozsudek ESLP z 17. října 1986 ve věci Rees v Velká Británie, ECHR /1986/, Series A, No. 106.

byl přesvědčen, že patří k jinému pohlaví a často se snaží dosáhnout více integrované a úplné identity cestou lékařské léčby a chirurgických zákroků pro přizpůsobování svých fyzických charakteristických znaků své psycholo-
gické povaze. Transsexuálové, kteří byli operováni tímto způsobem, tvoří ná-
ležité a dobře definovanou a rozpoznatelnou skupinu v souladu s rozhodnutím
ve věci Rees“.

Z této definice Štrasburského soudu vyvodil Lucemburský soud závěr, že směrnice číslo 76/207 EHS, jež svou podstatou je vyjádřením principu rovnosti v příslušné oblasti, který je jedním ze základních obecných zásad právních komunitárního práva, je použitelná i ve vztahu k diskriminaci vyplývající z dů-
vodu změny pohlaví dotčené osoby.

Soud dále prohlásil, že propuštění transsexuála ze zaměstnání zakládá po-
rušení respektování důstojnosti a svobody, na které tyto osoby mají právo,
z které Soud je povinen chránit, a je v rozporu s článkem 5 odst. 1 uvedené
směrnice.

Obdobně Soud Společenství použil jako vodítko case-law ELSP pro vyře-
šení svých kauz i v dalších případech.

Například v judikátu Criminal Proceedings v. X⁴⁸⁾ z roku 1996 Soud čerpal
z rozsudku Soudu pro lidská práva ve věci Kokkinakis a SW v. Velká Británie.

V případě Familiapress z roku 1997⁴⁹⁾ se nechal inspirovat rozhodnutím
Štrasburského soudu ve věci Lentia,⁵⁰⁾ a v případě Grant⁵¹⁾ z roku 1998 zase
rozebíral rozsudek Rees,⁵²⁾ stejně tak jako se zaměřil i na rozhodnutí ESLP ve
věci Cossey.

Přístup Lucemburského soudu ve zmiňovaném případě Grant je zvlášť za-
jímavý. Ačkoliv Soudní dvůr přihlížel k case-law Štrasburského soudu, neak-
ceptoval ho bezvýhradně. Uvedl, že článek 12 Úmluvy (právo na uzavření
manželství) je použitelný pouze na tradiční manželství uzavírané mezi osobami
opačného biologického pohlaví.

Stručný přehled nastíněných kauz svědčí o tom, že ESD uskutečnil vý-
znamný pokrok směrem k uznání závaznosti nejen Úmluvy, ale i příslušné
judikatury Štrasburského soudu. Je to zvlášť signifikantní s ohledem na to,
že evoluci lze sledovat od úplného odmítání Soudu se zabírat kauzami s lid-
skoprávním prvkem až po uznání rozhodovací praxe ESLP.

Prozatím se nejedná o formální závaznost, nicméně Soudní dvůr, stejně jako
další instituce Společenství, deklaroval mnohokrát svou vázanost těmito zdroji.
Je nutno zdůraznit, že řízení se Evropského soudního dvora judikaturou

⁴⁸⁾ Rozsudek ESD č. 129/95 ve věci Criminal Proceedings v. X, SbSD 1996, s. I-6609.

⁴⁹⁾ Rozsudek ESD č. 368/95 ve věci Familiapress, SbSD 1997, I-3689.

⁵⁰⁾ Rozsudek ESLP ve věci Informationsverein Lentia a spoi. v. Rakousko, ECHR /1993/, Serie
A, No. 276.

⁵¹⁾ Rozhodnutí ESD č. 249/96 ve věci Grant, SbSD 1998, s. I-621.

⁵²⁾ Rozsudek ESLP ve věci Rees, ECHR /1986/, Series A, No. 106.

Soudu pro lidská práva vyplývá z ducha Úmluvy, která není nehybným a do-
matickým instrumentem, ale naopak stále se rozvíjejícím nástrojem, který
dotvářen právě kazuistikou ESLP.

Pokud se týče práv vyplývajících z Evropské úmluvy, aplikace jejich obsahu
Soudním dvorem ve formě obecné zásady právní se stala nezvratným preceden-
tem, v případě závazné interpretace ESLP se nejedná vždy o samozřejmost.
Jako pravidlo platí, že Lucemburský soud běžně čerpá z judikatury Soudu pro
lidská práva jako ze zdroje své inspirace, každopádně a za všech okolností
zkoumá, zda existují relevantní rozsudky Štrasburského soudu, které mohou
být použity jako vodítka pro vlastní rozhodovací činnost na poli lidských práv.

Z hlediska využití závěrů Štrasburského soudu Soudním dvorem lze kon-
statovat, že rozdílná interpretace se vyskytuje pouze v určitých oblastech, jako
například soutěžní a celní právo, kdy Soudní dvůr zpočátku odmítal uzá-
sň argumentaci lidských práv a podával restriktivní výklad ve prospěch efektivní
a zajištění výkonnosti společných politik ES. Poslední judikatura Lucembur-
ského soudu nicméně nasvědčuje tomu, že Evropský soudní dvůr se již snaží
zachovat stejnou linii s ESLP a „nevybočovat z řady“, pokud se týče minimál-
ního standardu lidských práv obsaženého v *acquis* Úmluvy. Teoreticky však
zcela dopředu vyloučit odlišnou interpretaci nelze, jelikož Lucemburský soud
uzpůsobuje *acquis* Úmluvy komunitárním podmínkám a navíc není Úmluvou
z formálního hlediska vázán.

Nejefektivnější a z právního hlediska i „nejčistší“ cestou jak se vyhnout
případným odlišnostem ve výkladu Úmluvy a eventuálním rozporům v judika-
tuře obou evropských soudních institucí je formální přistoupení Evropských
společností k Úmluvě. Avšak tento krok není jednoduchý, vyžaduje politič-
kou vůli všech zúčastněných stran a bude nutně narážet na řadu problémů,
které vyplývají ze skutečností, že formální přistoupení znamená i podřízení
Společnosti štrasburskému kontrolnímu mechanismu se vším, co z toho plyne.
V této souvislosti a pro zajištění jednotné aplikace lidských práv evropského
standardu se v doktríně nabízely i další z našeho hlediska méně vhodné alter-
nativy včetně „možné cirkulace soudců mezi Lucemburkem a Štrasburkem
a naopak“.⁵³⁾

Jednotná aplikace je nutná podle našeho názoru také s ohledem na to, že
Lucemburský soud se již zapsal také jako významný přispívatel k aplikační
praxi Úmluvy. Zejména s poukazem na článek 8 Konvence a s ohledem na
ústavní tradice společné členským státům deklaroval, že k základním právním
chráněným komunitárním právním řádem patří i *právo jednotlivce na tajemství
ohledně jeho zdravotního stavu* (s určitými omezeními).⁵⁴⁾ Jelikož Lucembur-

⁵³⁾ Spielmann, D.: Human Rights Case-law in the Strasbourg and Luxembourg Courts: Con-
flicts, Inconsistencies and Complementarities, in: Alston, P. and others: EU and Human
Rights, Oxford University Press, Oxford 1999, s. 780.

⁵⁴⁾ Rozsudek ESD č. 404/92 ve věci X v. EC Commission, SbSD 1994, s. I-4737, obdobně viz
Rozsudek ESD ve spojených případech T 121/89 a T-13/90 SbSD 1992, s. II-2195.

dy soud čím dál více rozhoduje o kauzách s lidskoprávním prvkem, lze očē-
tovat, že budou narůstat i nadále jeho průkopnické snahy v oblasti interpre-
tace jednotlivých ustanovení Konvence, a tím může tento judiciální orgán
Společenství *de facto* zvedat laťku minimálního standardu práv chráněného
acquis Úmluvy.

VZTAH MEZI JUDIKATUROU ESD NA POLI LIDSKÝCH PRÁV A PRAXÍ ÚSTAV-
NÍCH SOUDŮ ČLENSKÝCH STÁTŮ. „KRONIKA SOLANGE“

Vraťme se ještě jednou k ústavnímu právu členských států jako prvotnímu
zdroji inspirace. Vývoj vztahů mezi Evropským soudním dvorem a praxí ústav-
ních soudů členských států byl obzvlášť dramatický, a proto zasluhuje patřič-
nou pozornost. Nás v této souvislosti bude zajímat hlavně otázka, do jaké míry
ústavní právo členských států ovlivňuje komunitární právní řád a popřípadě
naopak, jinými slovy zda dochází k interaktivnímu působení mezi nimi, což
ovlivňuje úroveň ochrany lidských práv.

Jak jsme již uvedli dříve, princip ochrany lidských práv má poněkud odlišné
postavení v judikatuře Lucemburského soudu. Podle názoru zahraniční dok-
tríny, ustanovení národního práva pravděpodobně více ovlivňují *case-law*
Soudního dvora než je tomu v případě jiných obecných zásad právních.⁵⁵⁾
Zároveň s tím ESD mnohokrát deklaroval, že poskytuje ochranu těchto práv
„vnitř systému, struktury a cílů Společenství“, což v praxi znamená určité
limity v zajištění těchto práv s ohledem na komunitární podmínky. Jinými
slovy při aplikaci práva jsou Společenství vázána svým konceptem lidských
práv. Tato skutečnost a také to, že lidská práva nepatřila k původním politi-
kám Společenství, jež vznikla primárně jako ekonomická seskupení zřízená za
účelem dosažení určitých společných cílů v rámci vytvoření a fungování spo-
lečného a poté jednotného vnitřního trhu, vedlo právě ve sféře základních práv
ke dlouhotrvajícím konfliktům mezi ES a některými členskými státy, které se
vyznačují zvlášť vysokou úrovní rozpracování a ochrany práv jednotlivce.

V této souvislosti je nutno zmínit především Spolkovou republiku Německo,
jejíž právní úprava, zejména v rámci Základního zákona, představuje podle
názoru právní vědy „maximální standard ochrany lidských práv“.⁵⁶⁾ Nicméně
i další státy, jejichž ústavní zakotvení lidských práv se dostalo do rozporu
s ustanoveními komunitárního práva, poskytly živnou půdu pro rozhodovací
činnost ESD (např. Itálie, Francie, Belgie). Avšak pouze Německo vyvolalo
tak významné podněty, že je dokonce přímo spojováno s nutností formulovat
koncept lidských práv; zejména „vypracování výslovné doktríny základních
práv bylo inspirováno přáním přesvědčit německé soudy akceptovat nadřaze-

⁵⁵⁾ Hartley, T.C.: The Foundations of European Community Law, Clarendon Press, Oxford,
1994, s. 143.

⁵⁶⁾ Arnold, R.: 50 let Německého ústavního soudu, Evropské právo, 2001, č. 12, s. 8.

nost komunitárního práva dokonce v případě uváděných konfliktů s ustanoveními základních práv v Základním zákoně.⁵⁷⁾ Zda tomu tak skutečně bylo, lze posoudit z následujících kauz.

Již dříve námi zmiňovaný případ Internationale Handelsgesellschaft po ukončení preliminárního řízení před Lucemburským soudem měl nečekaně zvláštní dohru na německé vnitrostátní úrovni. Správní soud (Verwaltungsgericht) se totiž neomezil pouze na prejudiciální řízení před Evropským soudním dvorem, ale vznesl také předběžnou otázku podobného znění na Německý ústavní soud.

Německý ústavní soud, který již měl k dispozici rozsudek Lucemburského soudu, nejdříve akceptoval názor Soudu Společenství ohledně toho, že komunitární právo vytváří nezávislý právní řád, který vyplývá z autonomního práva. Zároveň s tím Ústavní soud prohlásil, že ačkoliv nemůže rozhodovat o platnosti a jiných záležitostech pravidel práva ES, může nicméně prohlásit takové pravidlo v Německu za neaplikovatelné, pokud byla porušena základní práva. Ústavní soud se opřel o to, že jeho úkolem je chránit základní práva německých občanů, jak jsou zaručena Ústavou, a žádný soud ho nemůže této povinnosti zbavit.

Ačkoliv německý orgán kontroly ústavnosti hned v úvodu svého odůvodnění konstatoval nutnost vyjasnění vztahu mezi sekundární komunitární legislativou a vnitrostátním ústavním právem, ve skutečnosti k tomu jen stěží přispěl. Přestože nezasáhl přímo do otázky platnosti samotného komunitárního aktu, nicméně zpochybnil jeho aplikaci na území SRN. Uvedl, že i nadále bude zkoumat slučitelnost sekundárního komunitárního práva se základními právy, dokud proces integrace nedosáhne takové úrovně, že právo Společenství získá kodifikovaný katalog základních práv, jejichž podstatu spolehlivě a jednoznačně stanoví jako podstatu ústavy. Dále si Ústavní soud vyhradil své právo přezkoumávat akty komunitárního práva z hlediska dodržování základních práv, dokud Společenství budou postrádat demokratický parlament volený přímo na základě všeobecného volebního práva, kterému budou zákonodárné orgány Společenství plně odpovědny. K tomu dodal, že právní jistota nemůže být zaručena pouze rozhodnutími Evropského soudního dvora.⁵⁸⁾

Toto rozhodnutí německého ústavního soudu, známé také pod zkratkou Solange I, vyvolalo reálné nebezpečí pro uspokojivé zajištění společných komunitárních politik a ohrozilo samotnou evropskou integraci supranacionálního charakteru, ve které *acquis communautaire* hraje stěžejní roli. Bez jednotné aplikace a uniformního výkladu komunitárních právních aktů ve všech členských státech bez výjimek, právo ES postrádá svůj smysl a je bez užítku.

⁵⁷⁾ Hartley, T.C.: *The Foundations of European Community Law*, Clarendon Press, Oxford, 1994, s. 143.

⁵⁸⁾ Internationale Handelsgesellschaft mbH v. Einfuhr - und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, BvL 52/71, B Verf Ge 271 (274), obdobně viz Internationale Handelsgesellschaft (1974) 2 CMLR 540.

Německý ústavní soud částečně zmírnil svůj postoj v červenci roku 1979, když v rámci rozhodnutí ve věci Steinike⁵⁹⁾ se vyjádřil, do jaké míry se cítí být vázán svým dřívějším názorem ve věci Solange I. Je nutno uvést, že tomuto rozhodnutí předcházely významné iniciativy Evropského parlamentu, Rady a Komise potvrzující jejich odhodlání respektovat lidská práva, stejně tak jako uskutečnily první volby do Evropského parlamentu. V tomto případě ústavní soud uvedl, že nemůže prohlásit za neaplikovatelné normy primárního práva, avšak ponechal otevřenou otázku, do jaké míry ve světle nového vývoje platí jeho zásady vyjádřené v kauze Solange I ve vztahu k normám „odvozeným od primárního práva Společenství“.

Skutečně významnou a radikální změnu v přístupu k této otázce ze strany Spolkového ústavního soudu lze spatřovat teprve v rozhodnutí ve věci Solange II (říjen 1986),⁶⁰⁾ kdy Soud v podstatě zvrátil své dosavadní stanovisko. Deklaroval totiž, že od té doby, co Evropská společenství a zejména judikatura Soudního dvora v obecné rovině zajišťují účinnou ochranu základních práv, nebude Ústavní soud nadále rozhodovat o aplikaci sekundárního práva ES, stejně jako nebude přezkoumávat tuto legislativu z hlediska její slučitelnosti se standardem základních práv stanovených v německé ústavě. V odůvodnění takového svého stanoviska Soud zohlednil nejen vypracování koncepce lidských práv odvozené ze společných ústavních tradic členských států a mezinárodních smluv v kazuistice Evropského soudního dvora, ale poukázal i na společnou deklaraci Evropského parlamentu, Rady a Komise z 5. dubna 1997, notifikující respekt k lidským právům.⁶¹⁾

Závěry soudu se opíraly o skutečnost, že úroveň ochrany lidských práv v rámci Společenství nelze považovat za neměnnou, a že Soud se vzdává svého práva na přezkum, dokud úroveň ochrany v intencích komunitárního práva nepoklesne pod úroveň chráněnou národními právními řády.

Avšak rozhodnutí ve věci Maastricht,⁶²⁾ přijaté Spolkovým ústavním soudem sedm let poté, v říjnu 1993, korigovalo závěry z rozsudku ve věci Solange II, a proto ho lze považovat za zklamání, jelikož ve svých důsledcích znamená renacionalizaci ochrany základních lidských práv (znovuobnovení základních lidských práv na národní úrovni) a posílení obecné kompetence ústavního soudu pro zajištění svobod v rámci základního zákona.⁶³⁾

Ačkoliv Ústavní soud v tomto rozhodnutí hovoří o svém kooperativním vztahu k Evropskému soudnímu dvoru, nicméně si vyhrazuje právo vykonávat přezkoumání sekundárního komunitárního práva na teritoriu SRN a dokonce

⁵⁹⁾ Steinike und Weinling v. Bundesamt für Ernährung und Forwirschaft, (1980) 2, CMLR 531.

⁶⁰⁾ Wünsche Handelsgesellschaft, BvL 197/83, 73 Verf Ge 339 /1987/ nebo W. H. (1987) 3 CMLR 225.

⁶¹⁾ Joint Declaration of the European Parliament, The Council and the Commission, Official Journal, C 103/1, 27.4.1977.

⁶²⁾ Podrobněji viz Brunner, V.: *The European Union Treaty*, (1994) 1 CMLR 57.

⁶³⁾ Sander, G.: Vztah mezi Evropským soudním dvorem a Spolkovým ústavním soudem, EMP 2001, č. 5-6, s. 4.

zakázat účinky tohoto práva ES na německém výsostném území. Kontrola veřejné moci Soud omezuje na základní standard lidských práv.

V zápětí poté následovala série případů známých jako „Banana cases“⁶⁴ ve kterých se německé soudy odvolávaly na rozhodnutí ve věci Maastricht a fidly se jeho závěry.

Poslední vývoj však nasvědčuje tomu, že Ústavní soud přece poněkud ustoupil ze svých „Maastrichtských pozic“, zejména v rozhodnutí ze dne 7. července 2002 ohledně nařízení ES na trhu s banány, kde uvedl, že své právo přezkumu již nevykonává, a že rovnocenná ochrana v jednotlivých oblastech základních práv v Základním zákoně prostřednictvím práva Společenství a judikatury Evropského soudního dvora se výslovně nevyžaduje. Naopak se vyžaduje, aby předkládající soud prokázal snížení standardu základních práv v judikatuře ESD.⁶⁵

Zajímavým se jeví, do jaké míry bude praxe ústavního soudu reflektovat nejnovejší pokrok na poli lidských práv na komunitární a unijní úrovni, jelikož došlo nejen k naplnění požadavků Soudu v intencích rozhodnutí ve věci Solange II, ale i dokonce Solange I (ucelený katalog lidských práv, demokratické proměny Evropského parlamentu - přímé, všeobecné volby a větší zapojení EP do rozhodovacích procedur).

Za každých okolností je nutno poukázat na to, že jakékoliv zpochybnění bezprostřední použitelnosti nařízení nebo aplikovatelnosti dalších aktů ES, ať už vedené jakoukoliv snahou, je popřením samotné podstaty *acquis communautaire* jako práva supranacionálního, tedy ze své povahy nadřazeného kolidujícím normám vnitrostátního práva. Otázkou zůstává, do jaké míry to platí v těch případech, kdy komunitární politiky zasahují do oblastí, ve kterých *acquis communautaire* odpovídající úpravu postrádá nebo ji nemá všestranně rozpracovanou, což je i problematika lidských práv.

Uspokojivé řešení, které naprosto odstraní důvody pro zpochybnění úlohy nadstátních institucí interferujících do oblasti lidských práv, se naskytá pouze v případě dovršení procesu konstitucionalizace EU včetně propůjčení Chartě základních práv právně závazného charakteru na úrovni primárního práva.

⁶⁴) Rozhodnutí ESD 280/93 ve věci Německo v. Rada EU, SbSD 1994, I-4973; Rozhodnutí ESD č. 286/93 ve věci Atlanta v. Rada a Komise, SbSD 1994.

⁶⁵) Převzato z Sauder, G.: Vztah mezi Evropským soudním dvorem a Spolkovým ústavním soudem, EMP, 2001, s. 5-6.

Development of Human Rights Doctrine in the Case-Law of the European Court of Justice

Naděžda Šišková

In her article the authoress deals with the case-law of the European Court of Justice as the irreplaceable source of individual rights of human rights character, as the ECJ ranks among the pioneers in the field of human rights on EC/EU level.

Having outlined the most important cases the authoress follows the genesis of the evolution of the doctrine of fundamental rights in the case-law of the Luxembourg court.

The evolution can be followed from the absolute refusal of the Court to solve the cases with a human rights element to the recognition of the decision-making practice of the European Court of Human Rights.

In the framework of this evolution it is possible to trace the following principal sources of inspiration of the European Court of Justice:

1. constitutional traditions of member states,
2. international treaties in the field of human rights,
3. case-law of the European Court of Human Rights, presenting the interpretation of the Convention on the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms incl. the protocols thereto.

As to the sources of inspiration on domestic level, it is not necessary for the specific principle to be contained in the constitutional law of all member states. The Court holds that if the fundamental right does not contradict the objectives of the Community and does not hinder the implementation of community policies, it can be declared a general principle of law even if it is protected constitutionally only in a few states or even in one of them.

This conclusion is of particular importance, as EC/EU are actually undergoing the process of permanent extension and extensive growth comprising the admission of new member states of different legal systems, cultures and traditions.

Similarly significant is also the fact that the existence of a general principle of law in the constitution of an individual state does not involve in itself automatically the title to the application of this principle on community level, until it has acquired community dimension in the decision-making practice of the European Court of Justice. The so abstracted general principle of law then become autonomous source of law in the context of *acquis communautaire*.

This applies analogously to the inspiration by international treaties, when the source of law are not the respective provisions of the treaty (which, however, continue to remain a norm of international law, i. e. a different legal system), but the formulation of „adopted“ principles, serving as „guiding principles“ in the case-law of the European Court of Justice.

The situation is not entirely explicit in case of inspiration by the case-law of the Strasbourg court. In this connection the authoress analyzes the question to what extent the European Court of Justice feels bound by the case-law of the European Court of Human Rights, particularly in the cases concerning the specific objectives of the Communities, such as the protection of competition or the customs law, in which the organs of the Communities exercise investigative authority and use investigative methods to assure the functioning of the single internal market.

Previous practice testified to the fact that in case of doubt the principle *in dubio pro integratione* prevailed or, in other words, the Luxembourg court preferred the common objectives of the Communities to the private interests of individuals. However, the recent development of the decision-making practice of the European Court of Justice suggests positive tendencies in the direction of acceptance of the position of the Strasbourg court, viz. that the Luxembourg court endeavours to follow the same line with the European Court of Human Rights and tries „not to get out of the line“ with reference to the minimum standard of human rights contained in the Convention. Theoretically, however, a different interpretation cannot be excluded, as the Luxem-

burg court adjusts the *acquis* of the Convention to community conditions and, moreover, is not bound formally by the Convention.

The most effective and legally „the cleanest“ way how to avoid the possible differences in the interpretation of the Convention on the part of both European judicial institutions is the formal accession of the Communities to the Convention.

As the Luxemburg court is deciding an ever growing number of cases with human-rights element, it can be expected that its pioneering efforts in the field of interpretation of individual provisions of the Convention will continue to grow. In this way this judicial organ of the Communities can de facto be raising the standard of the rights protected by the *acquis* of the Convention.

The conclusion of the article deals with the relations between the case-law of the European Court of Justice in the field of human rights and the practice of the constitutional courts of member states incl. the analysis of the „Solange Chronicle“ and its impact on the human rights doctrine and the domestic judicial practice of the member states.

1 VÝVOJ VZÁJOMNÝCH RELÁCIÍ HLAVY ŠTÁTU A ZÁKONODARNÉHO TELESA

Typickou formou moci, ktorá v Európe prevládala počas dlhých storočí bola moc monarchu. Počiatky formovania moderného štátu boli podmienené predovšetkým procesom delenia funkcií (čo do rozsahu aj úrovne), najmä medzi panovníkom a utvárajúcim sa parlamentom a postupnou demokratizáciou príslušných inštitúcií.

Zákonodarné teleso sa výraznejšie začína formovať v Európe na konci 11. storočia, pričom určujúcimi inštitúciami v tomto procese sa stali parlament anglický a parlament francúzsky.¹⁾ Zárodky nového systému moci a vlády obsahujúceho náznaky rozdelenia moci nachádzame na britských ostrovoch už v druhej polovici 12. storočia, kde sa prejavovali ako snahy o obmedzenie silnej kráľovskej moci. Presvedčivo boli vyjadrené najmä v Magne Charte Libertatum, ktorá predstavovala prvý z významných dokumentov kontinuálne modifikujúcich formu vlády. Magnou Chartou začína v Anglicku obdobie označované ako zmiešaná vláda (mixed government). Prvé zmeny systému vládnutia sa dotýkali vzťahu monarchu a legislatúry. Podľa teórie klasickej delby moci prebiehala diferenciácia monarchistickej vlády a utváral sa autonómny legislatívny orgán. Postupne získal niektoré právomoci, ktorými pôvodne disponoval iba monarcha a zároveň nadobúdal právomoci nové, ktoré pôsobili ako protiváha k právomociam hlavy štátu. V Anglicku je síce v počiatočnej fáze vývoja parlament úplne závislý od panovníka, čo do svojho zloženia a právomocí, ako však uvádza B. Baxa po vydaní Veľkej Charty začína parlament nadobúdať zastupiteľské prvky. V r. 1295 sa v Anglicku konštituuju základy dnešného parlamentu v podobe tzv. Model Parliament. Panovník zostáva síce vrchným zákonodarcom a právomoc parlamentu sa spočiatku obmedzuje len na vetovanie vypísania nových daní, resp. ich zvýšenia, rozvojom koncepcie zmiešanej vlády sa však panovník stáva pri výkone svojej zákonodarnej funkcie súčasťou parlamentu, pričom sa v Anglicku vytvára zaujímavá koncepcia nazývaná „kráľ v parlamente“ (King in Parliament). Jej podstatou je skutočnosť, že keď kráľ vydáva akt písaného práva je ponímaný ako súčasť

¹⁾ Baxa, B.: Parlament a parlamentarism. Praha, 1924, s. 8.